

Spækhuggeren i Randers Fjord

Af Hans Baagøe, Carl Chr. Kinze & A. Maria H. Mikkelsen

Den 9. juli 1990 og dagene fremover kimedede telefonerne næsten konstant i Zoologisk Museums afdeling for pattedyr. En 4-5 meter lang spækhugger skabte furor i Randers Havn.

Spækhuggeren var forinden blevet iagttaget fra en fiskerbåd ud for Udbyhøj ved fjordens munding. Dyret skilte sig ud fra en mindre flok spækhuggere og fulgte i stedet efter fiskerbåden. Da kutteren mødte den svenske coaster Nordersand, skiftede hvalen partner og fulgte Nordersand hele vejen ind i den 35 km lange og smalle Randers Fjord. Den syntes at være stærkt tiltrukket af bådens varme kølevand, som den boltrede sig i med synligt velvære.

Det er jo mildt sagt ikke hver dag, der svømmer en spækhugger rundt i havnen i Randers, og man var naturligt nok lidt usikker på, hvad man skulle stille op - Var det virkelig en spækhugger? Hvem havde ansvaret for den? Kunne den være farlig? Kunne den finde føde i havnen? Var den syg i hovedet eller andre steder? Skulle man gøre noget? Sådan lød nogle af de mange spørgsmål.

En ung han

Beskrivelserne og de første billeder viste klart, at det virkelig var en spækhugger. De første dage så vi kun billeder af ryggen med rygfinnen, og vi kunne kun sige, at det måtte være en hun eller en ung han, for gamle hanner har en meget højere rygfinne. Det meste af pressen var som så ofte mere hurtig end saglig og døbte straks »dræberhvalen« Søs eller Valborg.

Senere fik vi billeder af bugsiden og kun-

ne se, at det var en ung han på tegningen ved kønsåbningen. Men det tog lang tid at få pressen til at skifte mening og omdøbe dyret - der i mellemtiden var blevet til et agurketidsmedieflip - til Spække eller Jens Ove Junior, efter bugserbåden Jens Ove, som den senere »forelskede« sig i.

Vort råd var, at så længe hvalen svømmede rundt og syntes at trives, havde den skam ansvaret for sig selv, og at den såmænd nok kunne finde ud igen ved hjælp af sin sonar, hvis den ville. Det var vigtigt ikke at forstyrre den, for hvis den blev skræmt eller ophidset, var der øget risiko for, at den gik i et fiskegarn eller strandede. Ville man endelig prøve at hjælpe den ud, var nok den eneste chance at få den til at »forelske« sig i en båd ved at lade dennes kølevand løbe konstant; og så var der kun at håbe at hvalen fulgte båden.

Farlige for mennesker?

Spækhuggerne jager i flok i tæt samarbejde, og foruden fisk kan de tage fugle (pingviner), sæler, småhvaler, ja selv de helt store hvaler går de lejlighedsvis i lag med. Det er imponerende rovdyr med et drabeligt gebis. Mærkeligt nok har man ingen rapporter om, at de har angrebet mennesker - selv om de sagtens kunne gøre det. Samtidig er de meget lærenemme og optræder i cirkuslignende hvalarier flere steder i verden. Vi måtte altså sige at Spække muligvis kunne være farlig, da den jo ikke var dresseret. Da en kvinde nogle dage senere med vilje sprang ud til den, var det dumt, men heldigvis smagte den ikke på hende.

Engang imellem forsvandt Spække længe-

Da man havde lokket Spække ud af Randers Fjord og slukkede for »sprøjtebadet«, sprang den flere gange helt ud af vandet.

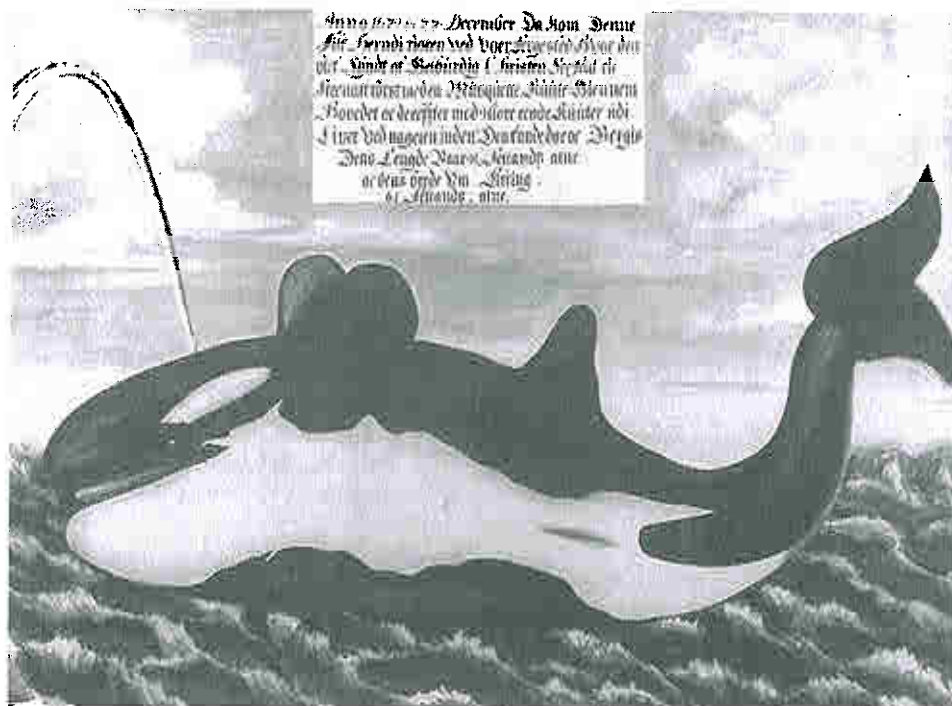
re ud i fjorden, men om det var for at fange fisk er svært at bedømme. Erfaringer fra hvalarier viser, at hvis en spækhuggers rygfinne hænger slapt til en af siderne, er det tegn på, at den ikke er helt på toppen. Men Spække så godt ud og virkede jo ikke stresset. Den havde et par ar på kroppen og et karakteristisk hak i rygfinnen, men ingen af dem syntes alvorlige. Så vidt vi kunne skønne, havde den det altså udmærket.

Spække forbliver i Randers Havn

Spække boltrede sig fortsat i forskellige bades kølevand, fulgte dem et stykke ud i fjorden, men vendte så tilbage. Efter nogle dage tog man initiativ på havnen til at hjælpe den

ud. Man sprøjtede konstant på den fra bugserbåden, som sejlede langsomt afsted, og nu fulgte Spække med hele vejen ud. Vel ude i Kattegat slukkede man for sprøjte og motor, hvilket fik Spække til at springe højt ud af vandet (se foto). Det var umuligt at hægte den af, og man valgte at gå ind i Udbyhøj Havn for natten. Næste morgen var hvalen ikke at se, og man sejlede glad indad i fjorden. Men efter kort tid var Spække atter på pletten og fulgte båden hele veje tilbage til Randers Havn.

Her forblev Spække, og folk valfartede i tusindvis til havnen for at få en anderledes naturoplevelse. Vi var også derovre og så Spække svømme tilsyneladende frisk rundt i

Oliemaleri af en spækhugger, der blev fanget i Randers Fjord i 1679.

havnen, eller komme en båd i møde og springe ud af vandet som i velkomstglæde. Den var ikke til at rokke fra havnen og den indre fjord, selv om man nu var så afvisende som muligt ved ikke at lokke til med sprøjter og kølevand.

Spække dør

Noget senere så skarpe iagttagere ændringer i Spækkes hud, som om den havde svamp eller lignende, og 15. august blev den fundet drivende død ved Uggelhuse.

Vi rykkede ud for at obducere den og redde skelettet til videnskabeligt brug. Spække var en 3-4 år gammel, ikke kønsmoden han på 3,95 m. Voksne hanner kan blive 10 m lange og op til 75 år gamle. Store dele af huden var inficeret med hudsvamp, sikkert opstået p.g.a. det beskidte ferske vand i havnen. Svamp ses hyppigt hos spækhuggere i fangenskab og svækker dem meget. Den var også hårdt ramt af en almindelig tandsygdom, hvor tænderne slides helt ned til tandhulerne. Den var meget mager, maven var

helt tom, så den kan ikke have ædt fornylig. De øvrige indre organer viste ingen tegn på sygdom og på nær nogle få bændelorm i tarmen, var den helt uden parasitter. Dødsårsagen er ikke helt klar, men beror jo nok på en kombination af ovennævnte svækkelses-tegn.

Spækkes historie

På grund af hakket i rygfinnen og norske kollegers iagttagelser kan vi spore Spækkes færden helt tilbage til oktober 1989. Her fulgte den troligt færgen Voksa ved byen Sande syd for Ålesund i Norge. Den blev til tider set sammen med artsfæller, men de holdt sig mere på afstand.

Sidst i november og først i december var den kommet længere sydpå til havet ud for Florø, hvor den bl.a. fulgte en fiskebåd og boltrede sig i dens kølevand. I marts 1990 blev den set af lystfiskere i Langesundfjorden, og i maj dukkede den op ud for Stavern og i Oslofjorden. Midt i juni får en Skagenfisker på vej hjem fra Norskekysten følge-

skab af en lille flok spækhuggere. De falder alle fra på nær en, som følger med helt til Skagen, hvor den bliver set jævnligt i en ugestid. Mon ikke det også var Spække? Den 18. juni var en spækhugger med hak i finnen (altså Spække) halvvejs strandet på en revle ud for Sæby. Falck rykkede ud, og det lykkedes med håndkraft at rokke den fri, så den kunne svømme derfra. Datoerne antyder altså at Spække har været lidt frem og tilbage mellem Skagen og Sæby.

Og så er vi fremme ved den 9. juli, hvor Spække møder Nordersand ved Udbyhøj. Resten af historien kender vi.

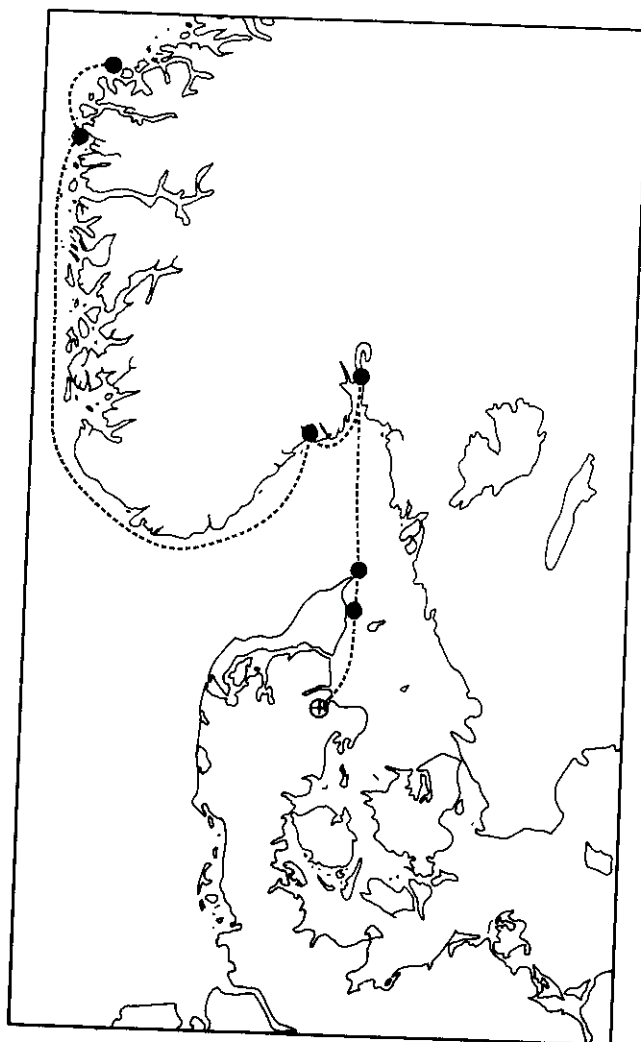
Spækhuggere i Danmark

Den eneste hval, der yngler i danske farvande, er marsvinet, men det sker ikke så sjældent, at spækhuggere gæster vore farvande fra Nordatlanten. De iagttages hyppigt i Nordsøen og i Skagerrak og kommer af og til ned i Kattegat. Fra Danmark kendes ialt 24 strandinger af spækhugger.

Det er ikke første gang, at Randers Fjord har haft besøg af en spækhugger. Den 27.12.1679 nedlagde man en spækhugger ved Stenalt færgested. Det var en hun, og den blev forevigtet i et oliemaleri, som Zoologisk Museum ejer en kopi af.

Spækkes adfærd

Spække var jo lidt af en afviger, fordi den foretrak både frem for andre spækhuggere. Den blev set sammen med artsfæller, men dukkede der en båd op med et tiltrækkende kølevand, vidste den nok, hvad den skulle vælge. Hvad er forklaringen på det? Egentlig seksuel afsporing kan vi ikke tale om, dertil var Spække alt for ung. Hvaler kan normalt godt lide at følge både, og bådenes aflange skrog kan jo godt i vandet minde lidt om hvaler. Måske er Spække i en ung alder blevet præget på både, ved sammen med sin flok at følges med dem. Om det kunne have udviklet sig til en rigtig forelskelse, hvis Spække havde levet længe nok, er så en anden snak.

På grund af hakket i finnen og Spækkes mærkelige adfærd har vi kunnet kortlægge dens færd.

Igen i Randers

På Zoologisk Museum rensede konservator Jeppe Møhl Spækkes skelet og stillede det smukt op. Og så kom Spække igen til Randers som udlån til en særudstilling om sig selv, først på Kulturhistorisk Museum og siden i Sparekassen. Ingen skal komme og sige, at randrusianerne ikke fik det hele med.

Hans Baagø er lektor, lic.scient., Carl Chr. Kinze lic.scient. og A. Maria H. Mikkelsen cand.scient., ansat eller knyttet til Zoologisk Museum.